

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (velkého senátu)

3. září 2014*

„Řízení o předběžné otázce — Směrnice 2001/29/ES — Autorské právo a práva s ním související — Právo na rozmnožování — Výjimky a omezení — Pojem ‚parodie‘ — Autonomní pojem unijního práva“

Ve věci C-201/13,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím hof van beroep te Brussel (Belgie) ze dne 8. dubna 2013, došlým Soudnímu dvoru dne 17. dubna 2013, v řízení

Johan Deckmyn,

Vrijheidsfonds VZW

proti

Heleně Vandersteen,

Christiane Vandersteen,

Lilianě Vandersteen,

Isabelle Vandersteen,

Ritě Dupont,

Amoras II CVOH,

WPG Uitgevers België,

SOUDNÍ DVŮR (velký senát),

ve složení V. Skouris, předseda, K. Lenaerts, místopředseda, R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič, L. Bay Larsen, A. Borg Barthet a M. Safjan, předsedové senátů, A. Rosas, G. Arestis, D. Šváby, A. Prechal (zpravodajka), C. Vajda a S. Rodin, soudci,

generální advokát: P. Cruz Villalón,

vedoucí soudní kanceláře: M. Ferreira, vrchní rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 7. ledna 2014,

* Jednací jazyk: nizozemština.

s ohledem na vyjádření předložená:

- za Johana Deckmyna B. Siffertem, advocaat,
- za belgickou vládu J.-C. Halleuxem a C. Pochet, jako zmocněnci,
- za Evropskou komisi J. Samnadda, F. Wilmanem a T. van Rijnem, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 22. května 2014,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti (Úř. věst. L 167, s. 10; Zvl. vyd. 17/01, s. 230).
- 2 Tato žádost byla přeložena v rámci sporu mezi J. Deckmynem a Vrijheidsfonds VZW (dále jen „Vrijheidsfonds“), neziskovou organizací, na straně jedné a několika dědici W. Vandersteena, autora komiksů *Suske en Wiske* (ve francouzštině *Bob et Bobette*), a nositeli práv spojených s těmito díly (dále jen „Vandersteenovi a další“) na straně druhé ve věci skutečnosti, že J. Deckmyn distribuoval kalendář, na kterém byla otištěna kresba (dále jen „kresba dotčená ve věci v původním řízení“) podobná kresbě otištěné na obálce jednoho ze sešitů seriálu *Suske en Wiske*.

Právní rámec

Unijní právo

- 3 Směrnice 2001/29 v bodě 3 odůvodnění uvádí:

„Navrhovaná harmonizace napomůže uplatňování čtyř svobod vnitřního trhu a je v souladu se základními zásadami právních předpisů, a zejména vlastnictví, včetně duševního vlastnictví, a svobody projevu a veřejného zájmu.“

- 4 Bod 31 odůvodnění téže směrnice zní:

„Mezi různými skupinami nositelů práv stejně jako mezi různými kategoriemi nositelů práv a uživatelů chráněných předmětů ochrany [uživatelů předmětů ochrany] musí být zajištěna přiměřená rovnováha práv a zájmů. [...]“

- 5 Článek 5 téže směrnice, nadepsaný „Výjimky a omezení“, v odstavci 3 stanoví:

„Členské státy mohou stanovit výjimky nebo omezení práv podle článků 2 [nadepsaného ‚Právo na rozmnožování‘] a 3 [nadepsaného ‚Právo na sdělování děl veřejnosti a právo na zpřístupnění jiných předmětů ochrany veřejnosti‘] v těchto případech:

[...]

- k) užití pro účely karikatury, parodie nebo parafráze či koláže [pastiše];

[...]“

Belgické právo

- 6 Článek 22 odst. 1 zákona ze dne 30. června 1994, o autorském právu a právech s ním souvisejících (Wet betreffende het auteursrecht en de naburige rechten) (*Belgisch Staatsblad* ze dne 27. července 1994, s. 19297) stanoví:

„Bylo-li dílo rozšiřováno povoleným způsobem, nemůže se autor bránit:

[...]

6. karikatuře, parodii nebo pastiši, které jsou v souladu s dobrými mravy;

[...]“

Spor v původním řízení a předběžné otázky

- 7 Johan Deckmyn je členem Vlaams Belang a předmětem činnosti Vrijheidsfonds podle jeho stanov je s vyloučením jakéhokoli cíle dosáhnout zisku poskytovat finanční a materiální podporu této politické straně.
- 8 Na novoroční recepci pořádané dne 9. ledna 2011 městem Gent (Belgie) rozdával J. Deckmyn kalendáře na rok 2011, na kterých byl uveden jako odpovědný vydavatel. Na úvodní straně těchto kalendářů byla otištěna kresba dotčená ve věci v původním řízení.
- 9 Tato kresba se podobala kresbě otištěné na obálce komiksového sešitu *Suske en Wiske* s názvem „De Wilde Weldoener“ (Divoký dobrodinec), vytvořeného W. Vandersteenem v roce 1961, který ve francouzské verzi nesl název „La tombe hindoue“ (Indický hrob). Na posledně zmíněné kresbě byla nakreslena jedna z hlavních postav tohoto sešitu oděná do bílé tuniky a rozhazující mince osobám, které se je snažily sbírat. Na kresbě dotčené ve věci v původním řízení byla tato postava nahrazena starostou Gentu a osoby sbírající mince byly nahrazeny osobami zahalenými v burce a osobami tmavé pleti.
- 10 Vandersteenovi a další měli za to, že kresba dotčená ve věci v původním řízení a její sdělování veřejnosti porušuje jejich příslušná autorská práva, a proto podali proti J. Deckmynovi a Vrijheidsfonds žalobu k rechtbank van eerste aanleg te Brussel (soudu prvního stupně v Bruselu), který žalovaným uložil povinnost ukončit – pod hrozbou pokuty – veškeré užívání této kresby.
- 11 V řízení před předkládajícím soudem, ke kterému bylo podáno odvolání proti prvostupňovému rozhodnutí, J. Deckmyn a Vrijheidsfonds mimo jiné tvrdili, že kresba dotčená ve věci v původním řízení představuje politickou karikaturu, která spadá pod parodii, jež je podle čl. 22 odst. 1 bodu 6 zákona ze dne 30. června 1994, o autorském právu a právech s ním souvisejících, přípustná.
- 12 Vandersteenovi a další s tímto výkladem nesouhlasí, neboť parodie musí podle nich splňovat určité podmínky, které nebyly v projednávaném případě splněny, a sice být použita za kritickým účelem, být sama originální, mít humoristický tón, snažit se o zesměšnění původního díla a nepřejímat více formálních prvků původního díla, než je nezbytně nutné k vytvoření parodie. V tomto kontextu vytýkají kresbě dotčené ve věci v původním řízení i to, že přenáší diskriminační sdělení, jelikož postavy, které na původním díle sbírají házené mince, byly na ní nahrazeny osobami zahalenými v burce a osobami tmavé pleti.

- 13 Za těchto podmínek se hof van beroep te Brussel rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

- „1) Je pojem ‚parodie‘ autonomní pojem unijního práva?
- 2) Je třeba, aby v případě kladné odpovědi na tuto otázku splňovala parodie následující znaky:
- vykazovat původní osobitost (originalitu),
 - a to tím způsobem, že parodie nemůže být racionálně připisována autorovi původního díla,
 - být zaměřena na pobavení nebo výsměch nezávisle na tom, zda se případná zde vyjádřená kritika týká původního díla nebo jiné věci či osoby,
 - uvádět zdroj parodovaného díla?
- 3) Musí dílo k tomu, aby mohlo být považováno za parodii, splňovat další podmínky nebo vykazovat další znaky?“

K předběžným otázkám

K první otázce

- 14 Je třeba připomenout, že podle ustálené judikatury Soudního dvora platí, že jak z požadavků jednotného použití unijního práva, tak ze zásady rovnosti vyplývá, že znění ustanovení unijního práva, které výslovně neodkazuje na právo členských států za účelem vymezení svého smyslu a dosahu, musí být zpravidla vykládáno autonomním a jednotným způsobem v celé Evropské unii, přičemž tento výklad je třeba nalézt s přihlédnutím ke kontextu tohoto ustanovení a k cíli sledovanému dotčenou právní úpravou (rozsudek Padawan, C-467/08, EU:C:2010:620, bod 32 a citovaná judikatura).
- 15 Z této judikatury vyplývá, že pojem „parodie“, který se nachází v ustanovení, jež je součástí směrnice a jež neobsahuje žádný odkaz na vnitrostátní právní řády, musí být považován za autonomní pojem unijního práva a vykládán na území Unie jednotně (v tomto smyslu viz rozsudek Padawan, EU:C:2010:620, bod 33).
- 16 Fakultativní povaha výjimky uvedené v čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29 tento výklad nevyvrací. Výklad, podle kterého by členské státy, které zavedly tuto výjimku, mohly libovolně upřesňovat její parametry neharmonizovaným způsobem, jenž by se mohl v jednotlivých členských státech lišit, by totiž byl v rozporu s cílem uvedené směrnice (v tomto smyslu viz rozsudek Padawan, EU:C:2010:620, bod 36, a ACI Adam a další, C-435/12, EU:C:2014:254, bod 49).
- 17 V důsledku toho je třeba na první otázku odpovědět, že čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29 musí být vykládán v tom smyslu, že pojem „parodie“ uvedený v tomto ustanovení představuje autonomní pojem unijního práva.

Ke druhé a třetí otázce

- 18 V rámci druhé a třetí otázky, které je třeba přezkoumat společně, se předkládající soud Soudního dvora táže na způsob, jakým je třeba chápat výjimku pro parodii stanovenou v čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29. Konkrétně se ptá, zda pojem „parodie“ závisí na splnění určitých podmínek, jejichž výčet uvádí ve druhé otázce.

- 19 Je třeba připomenout, že při neexistenci jakékoli definice pojmu „parodie“ ve směrnici 2001/29 musí být podle ustálené judikatury Soudního dvora význam a dosah tohoto výrazu určeny v souladu s jeho obvyklým smyslem v běžném jazyce, s přihlédnutím ke kontextu, ve kterém je použit, a cílům, které sleduje právní úprava, jejíž je součástí (v tomto smyslu viz rozsudek Diakité, C-285/12, EU:C:2014:39, bod 27 a citovaná judikatura).
- 20 Co se týče obvyklého smyslu výrazu „parodie“ v běžném jazyce, je nesporné, že podstatné znaky parodie jsou, že evokuje existující dílo a přitom se od něj zřetelně liší a že je komická nebo ironická, jak podotkl generální advokát v bodě 48 svého stanoviska.
- 21 Z obvyklého smyslu výrazu „parodie“ v běžném jazyce a ostatně ani – jak správně poznamenala belgická vláda a Evropská komise – ze znění čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29 neplyne, že by tento pojem musel splňovat podmínky uvedené předkládajícím soudem v jeho druhé otázce, podle kterých by parodie měla vykazovat původní osobitost jinak než skrze zřetelné odlišnosti od parodovaného původního díla, měla by být racionálně připsatelná jinému autorovi než samotnému autorovi původního díla, měla by se týkat samotného původního díla nebo by měla uvádět zdroj parodovaného díla.
- 22 Tento výklad není relativizován ani kontextem článku 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29, který stanoví výjimku z práv zakotvených v článcích 2 a 3 této směrnice, a který tudíž musí být vykládán restriktivně (v tomto smyslu viz rozsudek ACI Adam a další, EU:C:2014:254, bod 23).
- 23 Výklad pojmu „parodie“ musí totiž v každém případě umožnit zachování užitečného účinku takto stanovené výjimky a být v souladu s jejím účelem (v tomto smyslu viz rozsudek Football Association Premier League a další, C-403/08 a C-429/08, EU:C:2011:631, bod 163).
- 24 Důsledkem toho, že čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29 představuje výjimku, tedy není zmenšení rozsahu působnosti tohoto ustanovení prostřednictvím takových podmínek, jako jsou podmínky uvedené v bodě 21 tohoto rozsudku, které nevyplývají ani z obvyklého smyslu výrazu „parodie“ v běžném jazyce, ani ze znění tohoto ustanovení.
- 25 Co se týče cíle sledovaného článkem 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29, je třeba připomenout cíle, které tato směrnice sleduje v obecné rovině a mezi které náleží, jak plyne z bodu 3 jejího odůvodnění, cíl spočívající v harmonizaci, jež napomůže uplatňování čtyř svobod vnitřního trhu a je v souladu se základními zásadami právních předpisů, a zejména vlastnictví, včetně duševního vlastnictví, a svobody projevu a veřejného zájmu. Je přitom nesporné, že parodie představuje prostředek vhodný k vyjádření názoru.
- 26 Kromě toho z bodu 31 odůvodnění směrnice 2001/29 vyplývá, že účelem výjimky z práv zakotvených v článcích 2 a 3 této směrnice, které stanoví její článek 5, je zajistit „přiměřenou rovnováhu“ zejména mezi právy a zájmy autorů na straně jedné a právy a zájmy uživatelů předmětů ochrany na straně druhé (v tomto smyslu viz rozsudky Padawan, EU:C:2010:620, bod 43, a Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, bod 132).
- 27 Z toho plyne, že uplatnění výjimky pro parodii ve smyslu čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29 v určité konkrétní situaci musí respektovat přiměřenou rovnováhu mezi zájmy a právy osob uvedených v článcích 2 a 3 této směrnice na straně jedné a svobodou projevu uživatele chráněného díla, který se dovolává výjimky pro parodii ve smyslu citovaného čl. 5 odst. 3 písm. k), na straně druhé.
- 28 Při zkoumání, zda uplatnění výjimky pro parodii ve smyslu čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29 v určité konkrétní situaci respektuje tuto přiměřenou rovnováhu, je třeba přihlížet ke všem okolnostem daného případu.

- 29 V tomto ohledu je v souvislosti se sporem předloženým předkládajícímu soudu nutno poukázat na to, že Vandersteenovi a další mají za to, že kresba dotčená ve věci v původním řízení přenáší v důsledku nahrazení postav, které na původním díle sbírají házené mince, osobami zahalenými v burce a osobami tmavé pleti, diskriminační sdělení, takže chráněné dílo je spojováno s tímto sdělením.
- 30 Je-li tomu skutečně tak, což musí posoudit předkládající soud, je nutné připomenout důležitost zásady zákazu diskriminace na základě rasy, barvy pleti nebo etnického původu, která byla konkretizována směrnicí Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ (Úř. věst. L 180, s. 22; Zvl. vyd. 20/01, s. 23), a potvrzena zejména v čl. 21 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie.
- 31 Za těchto okolností mají přitom takoví nositelé práv uvedení v člancích 2 a 3 směrnice 2001/29, jako jsou Vandersteenovi a další, v zásadě legitimní zájem na tom, aby chráněné dílo nebylo s takovým sdělením spojováno.
- 32 Předkládající soud musí tudíž s přihlédnutím ke všem okolnostem věci v původním řízení posoudit, zda uplatnění výjimky pro parodii ve smyslu čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29 za předpokladu, že kresba dotčená ve věci v původním řízení naplňuje podstatné znaky uvedené v bodě 20 tohoto rozsudku, respektuje přiměřenou rovnováhu popsanou v bodě 27 tohoto rozsudku.
- 33 V důsledku toho je třeba na druhou a třetí otázku odpovědět, že čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29 musí být vykládán v tom smyslu, že podstatné znaky parodie jsou, že evokuje existující dílo a přitom se od něj zřetelně liší a že je komická nebo ironická. Pojem „parodie“ ve smyslu tohoto ustanovení nemusí splňovat podmínky, podle kterých by parodie měla vykazovat původní osobitost jinak než skrze zřetelné odlišnosti od parodovaného původního díla, měla by být racionálně připsatelná jinému autorovi než samotnému autorovi původního díla, měla by se týkat samotného původního díla nebo by měla uvádět zdroj parodovaného díla.
- 34 Uplatnění výjimky pro parodii ve smyslu čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29 v určité konkrétní situaci však musí respektovat přiměřenou rovnováhu mezi zájmy a právy osob uvedených v člancích 2 a 3 této směrnice na straně jedné a svobodou projevu uživatele chráněného díla, který se dovolává výjimky pro parodii ve smyslu citovaného čl. 5 odst. 3 písm. k), na straně druhé.
- 35 Předkládající soud musí s přihlédnutím ke všem okolnostem věci v původním řízení posoudit, zda uplatnění výjimky pro parodii ve smyslu čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29 za předpokladu, že kresba dotčená ve věci v původním řízení naplňuje uvedené podstatné znaky parodie, respektuje tuto přiměřenou rovnováhu.

K nákladům řízení

- 36 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (velký senát) rozhodl takto:

- 1) Článek 5 odst. 3 písm. k) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti musí být vykládán v tom smyslu, že pojem „parodie“ uvedený v tomto ustanovení představuje autonomní pojem unijního práva.

- 2) Článek 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29 musí být vykládán v tom smyslu, že podstatné znaky parodie jsou, že evokuje existující dílo a přitom se od něj zřetelně liší a že je komická nebo ironická. Pojem „parodie“ ve smyslu tohoto ustanovení nemusí splňovat podmínky, podle kterých by parodie měla vykazovat původní osobitost jinak než skrze zřetelné odlišnosti od parodovaného původního díla, měla by být racionálně připsatelná jinému autorovi než samotnému autorovi původního díla, měla by se týkat samotného původního díla nebo by měla uvádět zdroj parodovaného díla.

Uplatnění výjimky pro parodii ve smyslu čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29 v určité konkrétní situaci však musí respektovat přiměřenou rovnováhu mezi zájmy a právy osob uvedených v člancích 2 a 3 této směrnice na straně jedné a svobodou projevu uživatele chráněného díla, který se dovolává výjimky pro parodii ve smyslu citovaného čl. 5 odst. 3 písm. k), na straně druhé.

Předkládající soud musí s přihlédnutím ke všem okolnostem věci v původním řízení posoudit, zda uplatnění výjimky pro parodii ve smyslu čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29 za předpokladu, že kresba dotčená ve věci v původním řízení naplňuje uvedené podstatné znaky parodie, respektuje tuto přiměřenou rovnováhu.

Podpisy.